

چرا علی امینی نخست‌وزیر شد؟

۱۵ دی ۱۴۰۲ ساعت ۱۸:۳۲

علی امینی نیز بعدها در خاطراتش تصریح کرد که در شرایط بحرانی آستانه دهه ۱۳۴۰، شاه که از جاه طلبی‌های بختیار نگران شده بود، ترجیح داد به نخست‌وزیری امینی تن در دهد و خود را از شر بختیار رهایی بخشد...

علی امینی از چهره‌های شاخص سیاسی و یکی از اعضای جبهه ملی از جمله کسانی است که نام خود را به عنوان نخست‌وزیر حکومت پهلوی دوم ثبت کرده است. علی امینی طی سال‌های ۱۳۴۰ تا ۱۳۴۱ این پست را عهده‌دار شد. دوره‌ای کوتاه اما همراه با حوادث و تحولاتی جنجالی که شایعاتی را نیز بر سر زبان‌ها انداخت. از جمله آنکه شایعه شد امینی قرار است طی کودتایی جایگزین شاه شود. اما جدا از این شایعه، چیزی که مهم است این است که شاه از علی امینی متنفر بود و حتی از او می‌ترسید اما با نخست‌وزیری او موافقت کرد. از این رو برای بسیاری از علاقمندان به تاریخ این سوال مطرح است که چرا شاه با نخست‌وزیری امینی موافقت کرد؟

چرا امینی نخست‌وزیر شد؟

پاسخ این سوال که چرا شاه با نخست‌وزیری امینی موافقت کرد در گرو پاسخ به این سوال است که چرا امینی نخست‌وزیر شد؟ در واقع چه عواملی او را به گزینه برتر برای نخست‌وزیری تبدیل کردند؟ آیا شاه علی امینی را به عنوان گزینه نهایی پست نخست‌وزیری تشخیص داد یا افراد دیگری در این ماجرا دخیل بودند؟ پاسخ این است که خیر. شاه به هیچ وجه تمایلی به نخست‌وزیری امینی که به عنوان یکی از اعضای اصلی جبهه ملی مطرح بود، نداشت. محمدرضا شاه به طور کلی دل خوشی چندانی نسبت به جبهه ملی و اعضای آن نداشت. بنابراین به هیچ وجه تمایل نداشت از اعضای این جبهه برای پست نخست‌وزیری استفاده کند. در واقع آنچه که باعث شد تا امینی به عنوان گزینه نهایی نخست‌وزیری در آن دوره (سال ۱۳۴۰) انتخاب شود، خواست آمریکایی‌ها بود.

بنابراین شاه نیز مجبور شد به خواسته آمریکا تن در دهد. از این رو تنها در دوره نخست‌وزیری علی امینی بود که مجبور شد مطابق میل آمریکاییها رفتار کرده و علی امینی را به نخست‌وزیری برگزیند. علی امینی که در برابر محمدرضا پهلوی به پشتوانه حمایت رئیس‌جمهور دموکرات آمریکا - جان اف. کندی - سیاستهای مستقلی اتخاذ کرده بود، مایل نبود شاه در کار وزیران مداخله کند؛ یا به عبارت بهتر، می‌خواست که شاه سلطنت کند و نه حکومت [۱]

چرا آمریکا علی امینی را انتخاب کرد؟

حالا که پاسخ سوال قبلی مشخص شد سوال بعدی این است که چرا آمریکا به نخست‌وزیری علی امینی متمایل بود؟ پاسخ این است که علی امینی بسیاری از ویژگی‌های موردنظر آمریکایی‌ها را داشت. به همین دلیل بود که آمریکا نیز بسیاری از سیاست‌های خود به ایران از جمله سیاست‌های مالی را به نخست‌وزیری علی امینی مشروط کرده بود. چنانچه گفته می‌شد مقامات آمریکایی رسماً اعلام کرده بودند تا زمامداری شخصی مورد اعتماد که گویا مقصود علی امینی بود از پرداخت هرگونه کمک مالی به ایران خودداری خواهند کرد. «قراین موجود نشان می‌داد که در اسفند ۱۳۳۶ علی امینی، که از سوی دولت اقبال از مقام سفارت ایران در واشنگتن عزل شده بود، در ملاقات با علم در آمریکا به او روی خوش نشان داده و احیاناً با پیشنهاد علم برای بازگشت به کشور موافقت کرده است.» [۲] البته علی امینی نیز رابطه خوبی با آمریکا داشت و توانسته بود نظر مثبت این کشور را به خود جلب کند. چنانچه از اواسط سال ۱۳۳۶ که شایعاتی پیرامون ارتباط نزدیک امینی با محافل آمریکایی و نیز ناراضی‌تانی آمریکاییان از دولت دکتر اقبال بر سر زبان‌ها افتاده بود. [۳]

نکته دیگر در انتخاب علی امینی به عنوان نخست‌وزیر، علاقه شدید آمریکا نسبت به امینی بود. امینی ویژگی‌هایی داشت که باعث شده بود تا آمریکا او را نسبت به افراد دیگر برتر بداند. موضوعی که سرلشگر قرنی نیز به آن پی برده بود. ظاهراً سرلشگر قرنی با توجه به علاقه مندی شدیدی آمریکایی‌ها به دکتر علی امینی، متعهد شده بود که پس از پیروزی کودتا، علی امینی را مأمور تشکیل کابینه کند. تا جایی که پس از کشف کودتا و دستگیری سرلشگر قرنه نی، علی امینی نیز جهت ادای پاره‌ای توضیحات به ایران دعوت شد. ولی حمایت آمریکا از امینی مانع محاکمه و مجازات وی شد. [۴] با این حال علی امینی به دلیل برتری‌هایی که نسبت به نخست‌وزیران مورد نظر شاه داشته به بهترین گزینه آمریکایی‌ها تبدیل شده بود. او می‌توانست بهتر از هر نخست‌وزیر دیگری اصلاحات شاه را انجام دهد. موضوعی که با نخست‌وزیری امینی به واقعیت نیز تبدیل شد. او اصلاحات کندی را از اصلاحات ارضی و سالم‌سازی ادارات از افراد فاسد آغاز کرد. [۵]

اما یکی از موضوعات دیگری که باعث شد تا در نهایت شاه نیز با تصمیم آمریکا مخالفت نکند جدا از ترس و تمکین شاه در برابر آمریکا، ترس از قدرت‌یابی تیمور بختیار رئیس ساواک بود. بختیار مدت کوتاهی پس از ملاقات با کندی، در واپسین روزهای ۱۳۳۹ ش. از ریاست ساواک کنار گذاشته شد. گفته شده بخشی از مقامات سیا که با قدرت‌یابی بختیار در رأس حاکمیت پهلوی موافقت نداشتند، محتوای نگران‌کننده مذاکرات بختیار و کندی را بلافاصله به اطلاع شاه رسانیده بودند. احتمالاً شاه از قدرت‌یابی بختیار نسبت به امینی ترس بسیار بیشتری داشت. همین موضوع باعث شد تا وقتی مسئله قدرت‌یابی علی امینی مطرح شد شاه کمی از مواضع اولیه خود فاصله بگیرد و با نخست‌وزیری او موافقت کند.

علی امینی نیز بعدها در خاطراتش تصریح کرد که در شرایط بحرانی آستانه دهه ۱۳۴۰، شاه که از جاه‌طلبی‌های بختیار نگران شده بود، ترجیح داد به نخست‌وزیری امینی تن در دهد و خود را از شر بختیار رهایی بخشد. [۶] امینی پست نخست‌وزیری را طی یکسال از آن خود کرد؛ اما در نهایت شاه توانست آمریکا را به برکناری او متقاعد کند. شاه متعهد شد که اصلاحات موردنظر آمریکایی‌ها را پیش ببرد و در مقابل آمریکا نیز با برکناری امینی موافقت کند. این موضوع طی سفر امینی به آمریکا صورت گرفت و در نهایت نیز با موافقت آمریکایی‌ها، علی امینی برکنار شد.

شاه در تصمیمات سیاسی خود به صورت مستقل عمل نمی‌کرد. او تابع تصمیمات آمریکا و سران غربی بود. دلیل این تبعیت ترس شاه از سران غربی و عدم استقلال سیاسی در برابر آنها بود. علی‌امینی نمونه خوبی است که نشان می‌دهد شاه علیرغم ترس و تنفر از امینی مجبور شد با پست نخست‌وزیری او موافقت کند؛ زیرا سران غربی به خصوص آمریکایی چنین چیزی می‌خواستند.

[۱] - سقوط: مجموعه مقالات نخستین همایش بررسی علل فروپاشی سلطنت پهلوی، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۴، ص ۶۲۲

[۲] - مظفر شاهی، سه حزب: مردم، ملیون، ایران نوین (۱۳۳۶-۱۳۵۳)، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۷، صص ۸۸-۸۹

[۳] - همانجا.

[۴] - علی علوی، زندگی و زمانه سید حسن تقی زاده، تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۵، صص ۳۶۵-۳۶۶

[۵] - جمعی از نویسندگان، حق قضاوت کنسولی کاپیتولاسیون: مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۴، صص ۲۵-۲۶

[۶] - مظفر شاهی، ساواک - سازمان اطلاعات و امنیت کشور (۱۳۵۷) - (۱۳۳۵) تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۶، ص ۲۹۲

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/49465/چرا-امینی-علی-چرا>